

SKRIFTVALG

-en svær opgave i grove træk

Lars Klint © 1994

Fotografisk, mekanisk eller anden form for gengivelse eller mangfoldiggørelse af dette hæfte, eller dele heraf, er ifølge dansk lov om ophavsret ikke tilladt uden forfatterens skriftlige tilladelse .

2. oplag 1994

ISBN NR: 87-7830-019-3

Omslagets og bagsidens skriftprøver er fra D. Stempel AG Frankfurt a.M. skriftprøvebog, juni 1961.

Heftet er skrevet og ombrudt i programmet PageMaker på forskellige maskiner og i forskellige styresystemmiljøer.

*Forlaget "Grafisk Designs venner",
Jesper Brochmandsgade 9, 2200 København N.*

GRUNDLÆGGENDE SKRIFTVALG

Der er mange måder at vælge skrift på. Én er at se på, hvad andre gør og så gøre nøjagtig det samme - det *må* jo være godt. Eller: Hvad er mine muligheder, udtrykt mere præcist: Hvad har jeg til rådighed? En anden måde er at se på, hvad normen er. En lidt mere sofistikeret måde er at se på, hvor meget plads der er til rådighed? Eller hvad med bare at se på resultatet! Indgangsvinklerne ved skriftvalg er legio, men er der en måde? Og er den rigtig? Det afhænger af øjnene, der ser på resultatet og viden om området. Jo mere man ved, jo mere sofistikeret bliver valget - som ved alt andet arkitektarbejde, her er ingen forskel.

Den ene valg måde er ikke bedre end den anden. Det er resultatet, der tæller - ikke undskyldningerne.

ET SKRIFTKATALOGS INDHOLD

Skriftkataloget indeholder hundrede af skrifter, de fleste tilkendegivet i flere tyngde- og breddevariationer. Hvor skal man begynde - eller ende?

Det vigtigste er ikke at arbejde med et tilvalg - men derimod med det bevidste fravalg. Tilvalget låser fremtidige muligheder, fravalget åbner muligheder samtidig med at arbejdet skrider målrettet fremad. Ved valg handler det om målrettet at halvere de foreliggende muligheder for hvert valg. Her skal kort gennemgås en måde at mindske antallet af skriftmuligheder.

HALVÉR MULIGHEDERNE

Det, der først og fremmest sænker fremtidige valgmuligheder, er valget mellem at bruge store bogstaver (versaler) eller små bogstaver (minuskler).

Reservation, granske

RESERVATION, GRANSKE

Dette valg er - som alle andre valg - naturligvis afhængig af hvad resultatet skal bruges til. Skal det være monumentalt eller folkeligt? Let læseligt eller udtryksfuldt - for blot at nævne et par parametre.

skrift: Times 40°

Dernæst er sker valget mellem skrifter med eller uden seriffer (fødde eller skræfferinger), dvs. valg mellem antikva og grotesk.

gransk Reservation

Plantin 40°

RESERVATION

gransk Reservation

Helvetica 40°

RESERVATION

Et valg blandt disse fire muligheder indsnævrer restgruppen til ca. 25% af skriftkatalogets udvalg - ikke en ilde start.

Herefter må bredde- og tyngdeværdien fastsættes nogenlunde. Den "normale" skrift (ordinær) er altid farefri og som regel også den mest læselige. Men har den også den ønskede karakter? Eller skulle det i stedet være en kursivskrift eller en langt mere tegnet skrift?

Franklin gothic, kursiv 40°

Reservation

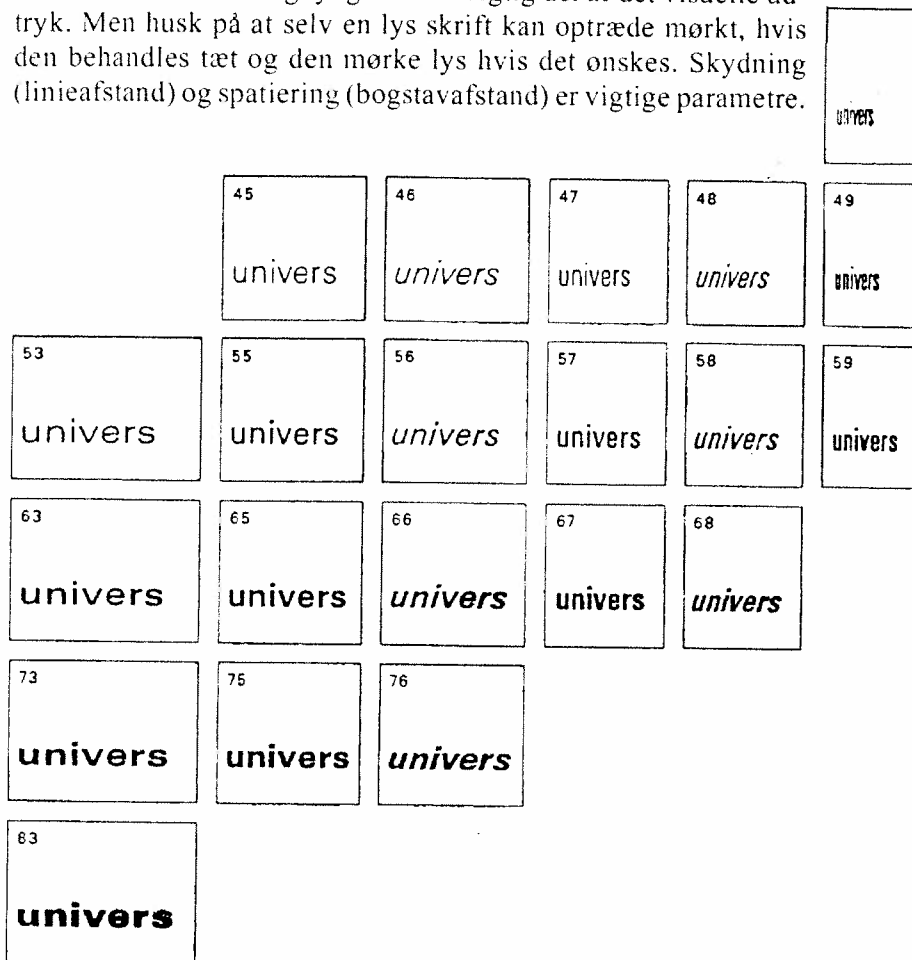
Copperplate 40°

RESERVATION

Frankfurt am Main

Industrie und Handwerk

Et skriftsnits bredde og tyngde er en vigtig del af det visuelle udtryk. Men husk på at selv en lys skrift kan optræde mørkt, hvis den behandles tæt og den mørke lys hvis det ønskes. Skydning (linieafstand) og spatiering (bogstavafstand) er vigtige parametre.

Mange skrifter er tilkendegivet i flere bredder og tyngder men sjældent så gennemarbejdet og bevidst som Frutigers Univers.

végétal précieux **compact** *léger*
fort faible *rapide* **lourd** stable

De grafiske programmer har muligheden for at brede eller smalle eksisterende skrifter rent matematisk - i stedet for at benytte skriftsnit, der er formgivet til netop den bredde. Manipulationen ændrer skriftbilledet væsentligt, idet ændringen udelukkende virker som one way seizing, hvorfor nogle træk beholder den oprindelige bredde, andre bredes eller smalles.

*Udgangspunktet:
Univers 65*

Reservation

Reservation

dobbelt bedde

smallet 400%

Reservation

smallet til 85%

*sammenlignet med den til
bredden formgivne skrift
Univers 67*

Reservation

Reservation

Det sidste overordnede valg er selve skriftformgivningen, dvs. forholdet

quick brown fox jumps

quick brown fox jumps

*Skriftsnittet Information
og Antique Olive Nord*

mellem hår- og trykstreger. Tilbage står så et opslag i skriftkataloget for at se de egentlige muligheder. Og derefter stille sig selv spørgsmålet: er der

overensstemmelse mellem det valgte og det, der ubevidst lå i baghovedet?
Er der det? Og udtrykker det dét, det skal?

**THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER
THE LAZY DOG 1234567890**

Avant Garde Gothic

**THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER
THE LAZY DOG**

Avant Garde Gothic

**THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER
THE LAZY DOG 1234567890**

Helvetica

**THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER
THE LAZY DOG 1234567890**

Antique Olive

**QUICK BROWN FOX JUMPS OVER
THE LAZY DOG 1234567890**

Aksidens-Grotesk

**THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER
THE LAZY DOG 1234567890**

Franklin Gothic

Serifa 13°/15°

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke vækker synder.

Frutiger 13°/15°

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke vækker synde.

Plantin 13°/15°

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke vækker synderlig opmærksom.

Helvetica 13°/15°

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke vækker synderlig opmærksom.

Stone sans 13°/15°

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke vækker synderlig opmærksom.

Lubalin Book 13°/15°

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke vækker synderlig opmærksomhed. Men det er også at vælge.

En sådan skrift er snittet Helvetica, den mest benyttede skrift over hele kloden. Herhjemme kendt fra P&T, DSB, HT og en hel række større virksomheder f.eks. ISS, BASF, Nilfisk. Ved dette valg sikrer man sig, at ingen tør kritisere det jævnt kedelige resultat samtidig med, at man undgår at få sammenlignet sit produkt med andres måske langt mere professionelle arbejde. Lige nu er skrifter som Serifa og Frutiger oppe i tiden.

Vælger man en af de anonyme skrifter, forsømmer man muligheden for at få skriftvalget til at arbejde sammen med budskab og form, så der dannes et hele, der påvirker alle vore sanser, bevidste som ubevidste. Man undlader således bevidst at få skriften til at træde frem og tydeliggøre sig.

LÆSBARHED

En anden måde at vælge på er at vælge en (anerkendt) læsbar skrift, men hvilken skrift er så den mest læsbare?

Dette relevante spørgsmål stilles gang på gang, men det er ikke muligt at give et entydigt svar. Der indgår ud over selve skriftformgivningen en række konkrete faktorer specielt skriftstørrelse (grad), afstand mellem linierne (skydning) og afstanden mellem de enkelte bogstaver (spatiering), linjelængder (klummebredder) og kontrasten i forhold til papiret. Læsarhed handler også om vane med at læse en bestemt familie af skrifter f.eks. op-

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke vækker synderlig opmærksomhed.

En sådan skrift er snittet Helvetica, den mest benyttede skrift over hele kloden. Herhjemme kendt fra P&T, DSB, IIT og en hel række større virksomheder f.eks. ISS, BASF, Nilfisk. Ved valg af denne sikrer man sig, at ingen tør kritisere det jævnt kedelige resultat samtidig med, at man undgår at få sammenlignet sit produkt med andres - måske langt mere professionelt arbejde. Lige nu er skrifter som Serifa og Frutiger oppe i tiden.

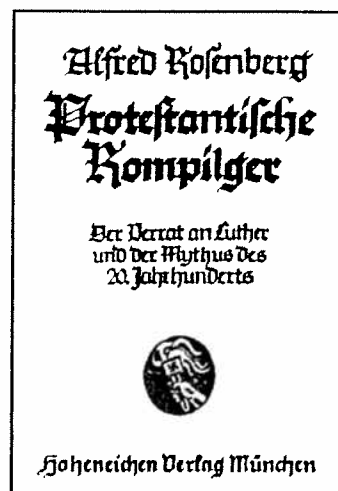
Vælger man en af de anonyme skrifter, forsømmer man muligheden for at få skriftvalget til at arbejde sammen med budskab og form, så der dannes et hele, der påvirker alle vore sanser, bevidste som ubevidste. Man undlader m.a.o. at få skriften til at træde frem og tydeliggøre sig.

øvet gennem lærebøger og aviser.

Man kan også overveje, om skrifterne kommunikerer en forskel mellem f.eks. humanister og teknikere, mellem det lidt krøllede og det præcise, det

DSB

ISS

Times 8°/9° bredet 130%

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke vækker synderlig opmærksomhed. En sådan skrift er snittet Helvetica, den mest benyttede skrift over hele kloden. Herhjemme kendt fra P&T, DSB, HT og en hel række større virksomheder f.eks. ISS, BASF, Nilfisk. Ved valg af denne sikrer man sig, at ingen tør kritisere det jævnt kedelige resultat samtidig med, at man undgår at få sammenlignet sit produkt med andres - måske langt mere professionelt arbejde.

eksakte og det mere følte - døm selv. Husk at du som person, ved at arbejde med et bevidst fravalg, ikke længere repræsenterer det umiddelbare.

Valg af skriftsnit volder altid svære kvaler. Vi ved alle, at skriftbilledet udsender et signal, og det svære er at præcisere signalet. Vi undlader ofte at vælge ved at foretrække en anonym skrift, der ikke vækker synderlig opmærksomhed. En sådan skrift er snittet Helvetica, den mest benyttede skrift over hele kloden. Herhjemme kendt fra P&T, DSB, HT og en hel række større virksomheder f.eks. ISS, BASF, Nilfisk. Ved valg af denne sikrer man sig, at ingen tør kritisere det jævnt kedelige resultat samtidig med, at man undgår at få sammenlignet sit produkt med

Formuleringen af teksten spiller naturligvis også ind. Kort, langt, slogan eller en stor tekstmængde. Emnet der beskrives har ligeledes betydning.

BREDDER OG TYNGDER

Et opslag i et skriftkatalog afslører hurtigt, at langt de fleste skrifter findes i mange forskellige udgaver. Nogle er sorte (tunge), andre meget lette, nogle er brede, andre smalle. Men inden for samme skriftsnit er grundformgivningen ens blot tilkendegivet i en række variationer. Antallet varierer fra skriftsnit til skriftsnit.

Forholdet mellem tynde (hårstreger) og tykke (grundstreger) træk i en skrift er et valg fra formgiverens side. De computermanipulerede skrifter, vi ofte finder i smarte desk-top tryksager, ændrer på forholdet i disse grundtræk, men kun på den ene led dvs. enten vandret eller lodret. Man kan kalde det en one-way-seizing. Foregår den vandret, vil teknikken fastholde de vandrette træks tykkelse, hvorimod de lodrette bliver tyndere ved en smalning og tykkere ved en bredning. Den tiltænkte grundformgivning ændres således fundamentalt. Forestil dig en one-way-seizing af en fyldingsdør.

SKRIFTSNITTENE

Ved at se på skrifternes grundformgivning opdager man hurtigt, at det er muligt at opdele skriftsnit i forskellige kategorier. De har næsten alle udgangspunkt i den historiske, tryktekniske udvikling, hvorfor kategoriseringen af nyere skrifter, specielt groteskerne, bliver meget grov. Der er også problemer med at kategorisere nyt tegnede skrifter, hvis udgangspunkt er de historiske skrifter men tilført noget fra vor tid - ellers var de ikke nye.

En meget kortfattet (og simpel) formlære kunne bestå af ni grupper, fordelt på de to naturlige hovedgrupper: antikvaerne (skrifter med seriffer/fødder) og groteskerne (skrifter uden seriffer/fødder):

MEDIÆVALSKRIFTERNE

Den ældste antikvagrube, der også kaldes gammelantikva er skåret i årene fra 1470 til slutningen af 1500-tallet. Blandt de bedste er Nicolaus Jenson's skrift fra 1470 samt senere kopier af denne bl.a. William Morris' fra slutningen af 1800-tallet. Skrifter af denne art er meget benyttet af vores tid for at vise at man er med på de sidste nye!

En anden del af denne grube er skrifter afledt af Aldus, Garamond og Caslon, hvad enten disse skrifter er originale skæringer eller skrifter tegnet til moderne satsproduktion.

ABCDEF
abcdefghijkl

*Jenson eller
Italian Old Style, Monotype*

QUICK BROWN FOX JUMPS OVER
the quick brown fox jumps

Bembo ordinær, Monotype

Det er i denne grube, vi henter de fleste klassike forbilleder. De moderne meget fede udgaver kan dog virke udflydende som soft-ice. Gruppen er kendetegnet ved skrå afrundede seriffer (eller skrafferinger) og lille forskel mellem hår- og trykstreger (tynde og tykke træk).

THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER
the quick brown fox jumps

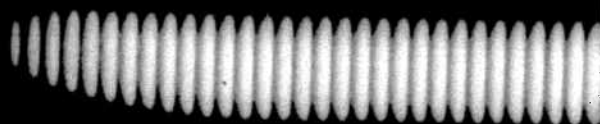
Caslon ordinær, Monotype

Man kan til dels sige, at skrifterne typeteknisk er formgivet over cirklen, rene og åbne i karakteren.

Det er skriftsnit som Bembo, Caslon og Garamond.

THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER
the quick brown fox jumps

Garamont mager, Monotype

NYANTIKVA

Dette er klassiske skrifter udviklet i Europa, specielt i England i slutningen af 1100-tallet. De er kendetegnet ved stor kontrast mellem hår- og trykstreger, hvilket giver både ordbilleder og hele sætninger et elegant præg, der ikke kan efterlignes af andre skrifttyper.

THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER

*Century ordiner,
Amc.Typefounders 1900*

the quick brown fox jumps

THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER

*Century halvfed,
Amc.Typefounders 1905*

the quick brown fox jumps

Flere af gruppens skrifter har været benyttet til avisoverskrifter. Som brødtekst (almindelig tekst i store mængder) er de senere tilkomne skriftsnit, hvor forskellen mellem hår- og trykstreg er mindre ekstrem, meget benyttet f.eks. Politikens skrifter.

THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER

Bodoni Antiqua, Amsterdam

the quick brown fox jumps

QUICK BROWN FOX JUMPS OVER

*Zapf Book, International
Typeface Corp. 1976*

the quick brown fox jumps

Gruppen er kendetegnet ved retvinklede seriffer og er typeteknisk formgivet over ovalen.

Det er skriftsnit som Bodoni, Didot og Walbaum. Nyere er: Zapf Book og hele Century-familien.

Century Century Century Nova Expanded

Century Century *Century Nova* *Expanded*

OVERGANGSFORM

I perioden mellem Mediavælskrifterne og nyantikvaen opstår i midten af 1700-tallet en overgangsform, der stort set kun tæller Baskerville og Times. Dette hefte er sat med Times 11°/13°.

DEN HURTIGE RÆV HOPPER OVER DEN DOVNE HUND
skriftsnit skal bedømmes på ordbilleder og ikke på abcdefghijk

Baskerville har været den mest benyttede bogskrift, og den gør sig i såvel lille grad som aksidens (overskrifter), hvor den ikke virker tung og kedelig, men derimod spændstig og elegant.

Times, Adope

THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVE

the quick brown fox jumps

Baskerville, Berthold

the quick brown fox jumps over the lazy dog

Hårstregerne er temmelig tynde, hvilket kræver, at disse ikke undergraves i den senere produktion f.eks. ved en for lys kopiering.

Baskerville Book, Berthold

EGYPTIENNE

Navnet Egyptienne benyttes ofte til fremhævelsesskrifter med kraftige seriffer. Grundformgivningen er meget beslægtet med groteskerne (skrifter uden fødder), som da også er udviklet bare ti år før.

BROWN FOX JUMPS OVE
quick brown fox jumps ove

Bred, fed Egyptienne

Denne skriftgruppe er de fede (tunge) snit de mest brugte, idet ordbillederne opnår en stor grafisk prægnans, der kan konkurrere med andre(s) budskaber. Skriftypen anvendes derfor ofte i reklamer og på plakater.

OVER THE LAZY D

Bred, halvfed Egyptienne

brown fox jump

Skriftypen Egyptienne er udviklet i 1815, og navnet siges at være inspireret af Napoleons ekspedition til Egypten. Gruppen indeholder ligeledes skriftsnit som Clarendon, Consort.

QUICK BROWN FOX JUMPS OVE

Crew Clarendon, book

En meget benyttet afart er American Typewriter, der er inspireret af skrivemaskinens rå og ubearbejdede skriftbillede, naturligvis brugt forfinet.

THE QUICK BROWN FOX JUMPS OVER TH

American Typewriter

over the lazy dog 123456

Reservation

Underground

Reservation

Rail Alphabet

Reservation

Helvetica

Reservation

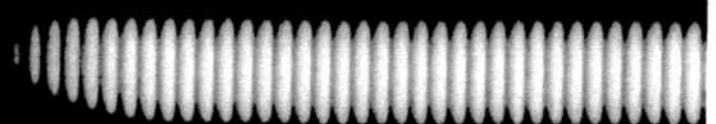
Univers

Reservation

Flexibility

Reservation

Flexibility

GROTESK

I begyndelsen af 1800-tallet blomstrede industrialismen, og der opstod helt nye kunstretninger. Dette smittede, som altid i historien, af på typografien idet der kan drages tillempede paralleller mellem arkitektur, kunst og typografi (og alle andre kreative udfoldelser) gennem alle perioder.

Forskellig formgivning af majuskel G

G G G G

Groteskerne er kendetegnet ved helt at mangle seriffer (fødder). En enkelt reminiscens fra serifferne findes oftest som tværstregen i G, der retteligen ikke burde medtages, men for at undgå forvekslinger med den næsten samme lyd C gøres dette alligevel ofte - så ofte at den "rigtige" forgivning snart går i glemmebogen. Andre karakterer har ligeledes flere arketyper.

ABCDEFGHIJKLMN OPQRSTU

ABCDEFGHIJKLMN OPQRSTUVWXYZ

Futura og Chambord

To skifter der er formgivet ud fra helt forskellige principper hhv. stor forskel og lille forskel mellem tryk- og hårstreger

abcdefghijklmnopqrst

abcdefghijklmnopqrstuvwxyz

Groteskerne kaldes somme tider for blokskrift, men dette er fejlagtigt. En grotesk er og bliver en grotesk skrift, der danner groteske skriftbilleder med et dominerende udtryk. De er oftest uden personlighed og oftest af simpel

ABCDEFGHIJKLMN abcdefghijklmnop

karakter, så det er ikke mærkeligt, at det er skriftsnit af denne type, 90-erne benytter sig mest af. Vi forventer effektivitet og følger med udviklingen! For at gøre klassifikationen bare rimelig bør gruppen underinddeles. Dette kunne ske efter forholdet mellem hår- og grundstreger.

*Grotesque nr. 9, grotesker-
nes arketype.*

MELLEM GROTESK OG ANTIKVA

Der findes skrifter med en antydning af seriffer, enten formgivet bevidst eller for at sikre et visuelt udtryk af skarpe hjørner ved små grader.

ABCDEFGHIJKLMN OPQRSTUVWXYZ

RESTGRUPPEN

Spartan

Ligesom ved enhver anden skematiseret opstilling er der også her brug for en brokkasse. Gruppen indeholder skriftsnit som kalligrafiske skrifter dvs. skrifter med samme træk og karakter som håndskrevne eller skrifter som gotiske, Fraktur og Gutenbergs tekstur. Men kassen må deles i to, den med

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ צ ר ש ת ק ר ל ז י ר ע ז י ו ו י

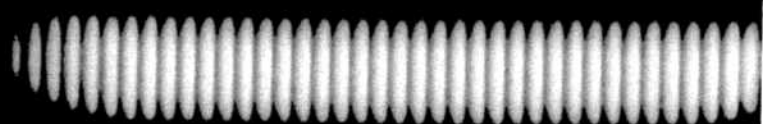
skrifter der overholder arketypernes formgivning, og den der bevidst eller af uvidenhed bryder med den vedtagne/nedarvede, grundlæggende karakterformgivning.

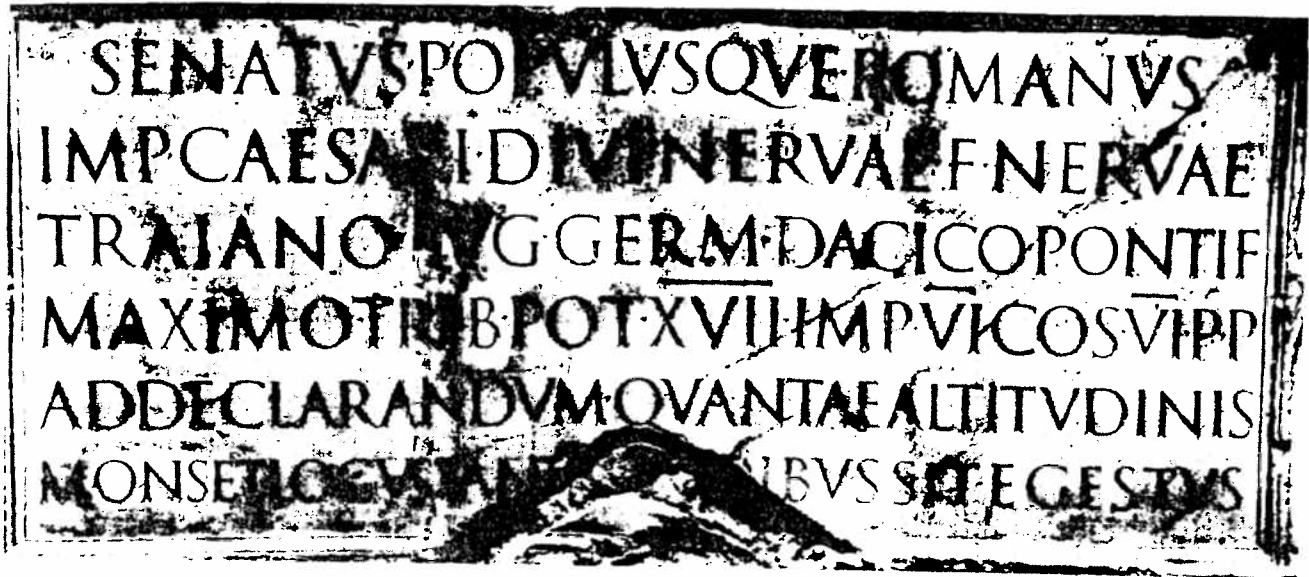
Brian Coe

△ ▤ ▥ ▦ ▧ ▨ ▩ △ ▤ ▥ ▦ ▧ ▨ ▩ △ ▤ ▥ ▦ ▧ ▨ ▩

Den sidste gruppe kan kaldes fantasiskrifter, uagtet at det ofte er muligt at gætte sig til det enkelte tegns betydning som bogstav. Men det er i arketypernes gruppe de flotte formgivninger findes!

Max Kisman

*Capitalis Quadrata fra
Trajansøjlen i Rom -
et skriftformgivningsmæssigt
højdepunkt, arketyperne*

